

ACADEMIA ROMANIAE
INSTITUTUM HISTORICUM NAPOCENSE
„GEORGIUS BARIȚIU”

F O N T E S
S E D I T I O N I S H O R I A N A E

SERIES B. FONTES NARRATIVAE
Vol. VI^{tm}. EPHEMERIDES. 1784–1785

EDITVM
per
COSTINVM FENEȘAN

IN AEDIBUS ACADEMIAE ROMANIAE
BUCURESTIIS, MMXXIV

ACADEMIA ROMÂNĂ
INSTITUTUL DE ISTORIE „GEORGE BARIȚIU”
CLUJ-NAPOCA

**IZVOARELE
RĂSCOALEI LUI HOREA**

SERIA B. IZVOARE NARATIVE
VOLUMUL VI. PRESĂ, 1784–1785

PUBLICAT
DE
COSTIN FENEȘAN

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE
București, 2024

INTRODUCERE

Cu ocazia publicării vol. IV din seria B: *Izvoare narative* a corpusului de documente *Izvoarele răscoalei lui Horea* (în continuare I.R.H.) – în care sunt cuprinse relatări de presă și textele unor broșuri apărute între 1784 și 1792 despre răscoala românească din Transilvania – Nicolae Edroiu își exprima pe bună dreptate convingerea „că cercetări ulterioare vor depista alte știri de presă în ziarele publicate pe continentul european”¹.

Într-adevăr, prin volumul de față – al VI-lea din seria B și al 18-lea al întregii colecții – celor 76 de ziare și publicații apărute în volumul III (28 de ziare și broșuri) și în volumul IV (48 de ziare și de broșuri) le adăugăm încă 15 ziare complet necunoscute până acum istoriografiei problemei, cărora le alăturăm cinci ziare ale căror relatări, cunoscute până în prezent doar în mică parte, sunt acum reproduse în toată amploarea lor. Chiar și în această situație fericită, când este acoperită în mod practic majoritatea teritoriului în care se folosea limba germană, avem totuși credința că, în urma procesului intens și accelerat de digitalizare computerizată a periodicelor vechi păstrate în biblioteci publice și private, în arhive și instituții muzeale, istoriografia răscoalei transilvănene din 1784–1785 va beneficia de surse noi, care vor lărgi pe mai departe aria în care s-a extins răsunetul evenimentului care reținuse atenția opiniei publice europene.

Se pune, pe bună dreptate, întrebarea în legătură cu credibilitatea pe care istoricul o poate acorda știrilor despre răscoala lui Horea care au apărut în presa europeană a vremii. Răspunsurile cele mai pertinente le obținem încă din timpul desfășurării evenimentelor prin pana unor jurnaliști de la două ziare din Bratislava. Astfel, în nr. 104 din 29 decembrie 1784, unul dintre redactorii lui „Pressburger Zeitung” scria următoarele: „Zvonurile răspândite despre răscoala românilor de diferite gazete din afară sunt rediate atât de contradictoriu, de cu totul eronat și de ridicol, încât pentru a restabili adevărul trebuie să le sancționăm cu atât mai mult, cu cât istoricului îi va fi și mai greu să aleagă din aceste știri contradictorii, de cele mai multe ori inventate, faptele care s-au întâmplat cu adevărat. Astfel, toate aceste gazete sunt pentru el sursa cea mai proastă. Ni se pare cu totul de prisos să amintim toate știrile absurde care au fost tipărite. Ne-am atins însă scopul dacă afirmăm, că

---

¹ I.R.H., seria B: *Izvoare narative, vol. IV: Presă. Broșuri, 1784–1792*, publicat de Nicolae Edroiu, București, Editura Academiei Române, 2014, p. 7.

abia a șasea parte a relatărilor despre răscoala românilor are vreun temei, ba chiar și adevărul pe care îl cuprind este pus în umbră de lucruri colaterale și de perifraze”².

La fel de tranșant se exprimă un jurnalist în ediția din 1 ianuarie 1785 al ziarului slovac „Presspurské Nowiny”: „Ceea ce scriu jurnaliștii provinciali despre această rebeliune a românilor este doar o legendă zămislită, plină de diverse povești false și caraghioase. Considerăm că este inutil să le comunicăm publicului, presupunând că nici a șasea parte despre răscoala românilor din aceste povești răspândite nu se bazează pe adevăr, iar ceea ce ar părea în ele adevărat, fiind preluat în atâtea rânduri și adăugând probleme laterale, se amestecă și își pierde înțelesul”³.

Judecata cea mai acidă și, în același timp, cea mai aproape de miezul problemei în legătură cu credibilitatea care putea fi acordată știrilor de presă referitoare la răscoala lui Horea i se datorește, fără îndoială, lui Jacques Pierre Brissot (1754–1793), fruntașul girondin din timpul Revoluției Franceze. În filipica sa bine cunoscută adresată în 1785 împăratului Iosif al II-lea (*Seconde lettre d'un défenseur du peuple à l'Empereur Joseph II sur son règlement concernant l'émigrations et principalement sur son révolte des Valaques, où l'on discute à fond le droit de révolte du peuple*), Brissot exclamă plin de revoltă: „Chiar și atunci când [gazetele] vorbesc despre [răscoală], trebuie, oare, să fie crezute? Nu sunt, oare, aceste gazete niște surse corupte? Nu sunt, oare, în fiecare guvern vândute șefilor acestora, miniștrilor lor? Nu au, oare, redactorii lor cei struniți ordinul de a trece sub tăcere adevărurile favorabile popoarelor, la fel și greșelile administrației? În fine, nu este asta, oare, o nouă conspirație pentru a înșela posteritatea cu privire la evenimentele din secolul prezent? ... Prin urmare, nu trebuie dată nicio crezare relatărilor cel puțin suspecte ale gazetarilor cu privire la răscoala românilor. Greșelile lor, nevolnicia lor au fost exagerate, rezistența le-a fost denaturată ca fiind un atac, iar apărarea ca fiind un asasinat. Totul a fost bine calculat, totul a fost bine însăilat pentru a-i transforma

---

² I.H.H., sub red. acad. Ștefan Pascu, seria B: *Izvoare narrative, vol. III: Presă. Broșuri. 1784–1785*, publicate de Nicolae Edroiu, Ladislau Gyémánt, Volker Wollmann, Eva Selecká-Mârza, București, Editura Academiei, 1984, p. 88: „Die in verschiedenen auswärtigen Blättern von dem Wallachen-Aufstand verbreiteten Gerüchte sind so widersprechend grundfalsch und lächerlich angeführt worden, daß wir sie zur Steuer der Wahrheit hier unsomehr ahnden müssen, je schwerer es dem Historiker wäre aus diesen widersprechenden, meistens erdichteten Nachrichten wahrhaft geschehene Thatsachen zu sammeln, so wie überhaupt alle die Blätter die schlechteste Quelle für ihn wären. Uns scheinete es hier ganz überflüssig alle ungereimte gedruckte Nachricht anzuführen. Wir haben unsere Absicht erreicht wenn wir sagen, daß kaum der sechste Theil in jenen Beichten vom Wallachen-Austande seinen Grund habe, selbst das Wahre in selben ist schon mit vielen Nebendingen und Periphrasen verdunkelt worden”.

³ *Ibidem*, p. 53.

în criminali și pentru a oferi o justificare acestor «nobili» iluștri care îi tiranizau și administrației care se preta la vexațiunile lor²⁴.

În ceea ce privește toate ziarele prezentate în volumul de față, cu excepția „St. Petersburgische Zeitung”, toate apar în spațiul fostului Imperiu romano-german, având Viena ca sursă principală a știrilor referitoare la răscoala românească din Transilvania. De altfel și în cazul în care drept sursă a știrilor este menționată chiar vreo localitate din Transilvania (Sibiu, Alba Iulia, Cluj, Deva, Orăștie, Sebeș, Hunedoara etc.), tot capitala imperială rămâne centrul din care aceste știri erau colportate spre gazetele din Europa centrală și apuseană. Pe această cale, toate știrile false, exagerările și neconcordanțele – inițial, poate, mai „domoale” – erau transmise, de multe ori amplificate, de la un ziar la altul, fără vreun control minim din partea editorilor. Interesul, fără îndoială, în continuă creștere, poate și cu o anumită apetență pentru morbid a cititorilor pentru atrocitățile comise în timpul răscoalei, i-au determinat pe editorii gazetelor să preia știrile *tale-quala*, așa cum le soseau/primeau. Aceasta a creat, de altfel, confuzie la prezentarea în succesiune reală a evenimentelor, din cauza preluării știrilor din cele mai diferite surse în momentul primirii acestora, iar nu în ordinea cronologică firească. În cazuri destul de rare, editorii ziarelor au socotit necesar să rectifice/să dezmință știrile fanteziste cele mai evidente după primirea de informații care permiseseră calificarea lor drept plămui. Credem că nu ar trebui să fie exclusă cu totul posibilitatea ca unele dintre aceste *fake news*-uri să fi fost tocmai creații ale oficialității habsburgice, interesate să difuzeze o imagine care să corespundă cât mai mult intereselor monarhiei. Rămâne însă ca această ipoteză să poată fi dovedită cât mai convingător. În orice caz, un cititor constant și cu spirit de observație ascuțit avea posibilitatea să sesizeze, în pofida impedimentelor amintite mai sus, caracterul social, antinobiliar și deopotrivă național al răscoalei românilor din Transilvania, așa cum era prezentată într-o seamă de ziare de certă calitate („Karlsruher Zeitung”, „Münchner Zeitung”, „Augsburgische Ordinari Post-Zeitung”, „Bayreuther Zeitungen”, „Courier du Bas-Rhin”, „Kaiserliche Reichs Ober-Post-Amts-Zeitung zu Köln”, „Mannheimer Zeitung”, „Le nouvelliste d’Allemagne” din Kleve, „Frankfurter Staats-Ristretto”, „Stralsundische Zeitung”, „Nouvelles extraordinaires de divers endroits” etc.). Nu e mai puțin adevărat că influența ideilor iluministe în orașe ca München, Kleve, Karlsruhe, Kempten, Darmstadt, Frankfurt am Main etc. s-a răsfrânt fără îndoială și asupra modului în

---

⁴ *Ibidem*, p. 416: „Et quand elles en parleroient, devroient-elles etre crus ? Ces gazettes ne sont-elles pas des sources corrompues ? Ne sont-elles pas dans chaque gouvernement vendues à ces chefs, à ses Ministres ? Leurs redacteurs coudoiés, n’ont-ils pas ordre de taire les vérités favorables aux peuples, comme les fautes de l’administration ? N’est-ce pas, enfin, une nouvelle conspiration pour tromper la postérité sur les événemens du siècle présent ? ... On ne doit donc ajouter aucune foi aux récits aux moins suspects des gazetiers dans l’insurrection des Valaques. On aura exagéré leurs fautes, leur misère, travesti leur résistance en attaque, leur défense en assassinats. On aura donc tout calculé, tout bien combiné pour les rendre criminels et pour justifier ces illustres « nobles » qui les tyrannisoient et l’administration qui se pretoit à leurs vexations”.

care redactorii gazetelor care apăreau acolo au ținut să împărtășească cititorilor opinia lor pe marginea știrilor preluate din diferite surse despre răscoala românilor transilvăneni.

Astfel, în ediția sa din 12 ianuarie 1785, nr. 5, p. 21, „Karlsruher Zeitung” a publicat cu mențiunea „*De la granița Transilvaniei, fără dată*” – doar extrem de rar știrile nu erau însoțite de dată – o scurtă notă în care erau evidențiate, pe de o parte, surpriza cauzată de izbucnirea răscoalei în rândul românilor transilvăneni, pe de altă parte, rolul lui Horea ca lider al acesteia – un comentariu scris, fără îndoială, de un redactor al ziarului din Karlsruhe: „Revolta românilor atrage asupra ei privirile aceluia care o observă. Cum de este posibil ca o națiune, care fusese socotită până acum temătoare și obișnuită cu jugul cel mai aspru al sclaviei, să devină dintr-odată atât de nestăpânit și de neținut în frâu? Cum de a fost posibil ca un mizerabil ca Horea, aflat înainte de asta ferecat în temnița publică, să devină căpetenia supremă a unor răsculați, de a căror mânie împotriva stăpânilor lor de pământ a știut să se folosească, ridicând până la urmă steagul răscoalei chiar împotriva domnitorului? Cum de a reușit acest rebel să pustiască o provincie atât de mare, să se împotrivescă trupelor trimise împotriva lui și să-și mai ridice capul de rebel chiar și după cele mai aspre lovituri? De ce fel de resurse de ajutoare dispune o astfel de insectă inferioară pentru a-și putea țese firul otrăvit? Cum de este însă prelungit firul acestei țesături dezgustătoare? Cum obține alimente, apă, muniții și loc de refugiu o astfel de adunătură de tâlhari?”. Deoarece, în majoritatea covârșitoare a cazurilor, știrile despre răscoala lui Horea se transmiteau de la Viena și de la o gazetă la alta *tale-quala*, cu eventuale extrem de puține intervenții asupra formei de prezentare, am căutat să găsim sursa primară a notei din „Karlsruher Zeitung”. Numai că, fără vreun rezultat, ceea ce dovedește asumarea textului de către unul din redactorii de la Karlsruhe, poate chiar la cererea/sugestia markgrafului Karl Friedrich von Baden, un adept convins al ideilor iluministe.

Mai multe ziare care au apărut în spațiul de limbă germană au sesizat încă de la primele relatări amploarea crescândă a răscoalei românești din Transilvania. Pentru a argumenta cât mai sugestiv pericolul reprezentat de ridicarea românească, aceste ziare au invocat prezența românilor ca populație majoritară a Transilvaniei în raport cu toate celelalte etnii la un loc, evaluările – preluate, fără îndoială, din surse de la Viena – oscilând de la peste 600.000 de suflete până la un milion. Sunt însă cazuri în care unele ziare le-au oferit cititorilor scurte excursuri asupra situației etno-demografice a Transilvaniei în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea. Astfel, într-o notă redactată anume pe această temă și apărută în nr. 9 din 11 ianuarie 1785 a ziarului „Augsburgische Extra-Zeitung”, cititorilor le erau furnizate în această privință următoarele informații, extrem de bine și de corect documentate: „Potrivit cu știrile oficiale, rebelii de acum din Transilvania sunt urmașii coloniilor romane din Dacia. Ei sunt în cea mai mare parte de religie grecească [ortodoxă – n.n.] și constituie de departe partea cea mai mare a locuitorilor din Marele principat.

În anul 1761, când au fost numărați, aici s-au aflat 547.243. Mai apoi, când au fost numărați credincioșii celorlalte confesiuni, lucru care s-a întâmplat în anul 1766, nu au fost mai mult de 93.135 de catolici, 130.365 de luterani, 140.043 de reformați și 29.647 de unitarieni, cu totul 392.190 de suflete. Potrivit cu o numărătoare exactă a românilor neuniți sau de rit vechi, aceștia erau 558.076 de suflete. Toți acești oameni sunt de o rasă extrem de frumoasă, puternică și prolifică, care nu-și poate ascunde originea romană. Până acum, aceștia au trăit însă sub apăsarea nobililor lor într-un sistem feudal, cu neștiința și primitivismul născut din acesta, contrar cu intențiile binefăcătoare ale împăratului Iosif”. Este cât se poate de evident faptul că, prin publicarea acestei note, jurnalistul de la ziarul din Augsburg, fără îndoială un adept al ideilor iluministe de tip iosefin, a încercat să atragă dacă nu simpatia cititorilor pentru românii transilvăneni, atunci măcar o anumită înțelegere pentru circumstanțele care au determinat răscularea lor.

Ziarul din Stralsund, capitala Pomeraniei suedeze, a ținut să-și informeze și el cititorii cu privire la populația preponderent românească a Transilvaniei, în contextul în care se desfășura acolo răscoala ei cu caracter social și național. Astfel, în nr. 10 din 22 ianuarie 1785, p. 3, „Stralsundische Zeitung” scria următoarele: „Potrivit cu un calcul destul de credibil, numărul de oameni care îi aparține națiunii valahe se ridică doar în Transilvania la un milion de suflete. Episcopul greco-neunit de acolo numără în eparhia sa 145.000 de familii românești, iar episcopul unit de acolo are 50.000 de familii în eparhia sa”.

„Courier du Bas-Rhin”, un ziar de calitate care apărea la Kleve într-o atmosferă aflată sub influența ideilor iluministe venite din Olanda învecinată, s-a remarcat, la rândul său, prin comentarii proprii pe marginea știrilor care îi parveneau despre răscoala lui Horea. Ca reacție la relatarea discuției dintre un cap al răsculaților (probabil Cloșca) și un ofițer imperial (probabil locotenent-colonelul Schulz), în cursul căreia cel dintâi își reafirmase hotărârea sa și a camarazilor săi de a nu depune armele decât după ce vor fi obținut egalitatea în drepturi cu nobilii și împărțirea egală a bunurilor acestora, ziarul din Kleve a făcut următorul comentariu, în nr. 3 din 8 ianuarie 1785, p. 21: „Auzindu-i pe acești netrebnici cum vorbesc, ai zice că au urmat cursul de drept natural din gazetele olandeze [aluzie limpede la articolele publicate în «Gazette de la Haye», «Gazette d’Utrecht», «Gazette de Leyde» etc. – n.n.]. Într-adevăr, se cunoaște efectul pe care unele dintre aceste scrieri l-au avut asupra constituirii unui corp franc, asupra propagării doctrinei egalității primitive și a tuturor acestor maxime sublime, care tind să producă dezordine și anarhie în stat, din care să rezulte apoi o ordine minunată”.

Comentariul cel mai relevant și plin de semnificație care a apărut în ziarul din Kleve, în nr. 5 din 15 ianuarie 1785, p. 34–35, este urmarea unei știri din 1 ianuarie 1785 primite de la Viena. În aceasta din urmă erau precizate următoarele: „Rebeliunea românilor este departe să fi fost potolită în pofida eșecurilor și pierderilor

pe care le suferă. S-au întreprins cercetări intense pentru a se descoperi sursa din care românii își procură armele de foc și praful de pușcă cu care sunt înzestrați din plin și, prin urmare, care sunt instigatorii secreți ai acestor tulburări. Într-adevăr, ele îi pun în față oricărui observator o problemă greu de rezolvat. Cum de s-a putut întâmpla ca un popor supus din vremuri imemorabile celei mai aspre sclavii să devină dintr-odată atât de feroce, atât de redutabil, atât de nerăbdător să scape de un jug fără îndoială nedrept și tiranic, cu care era însă obișnuit? Cum a putut găsi, oare, Horea, căpetenia răsculaților, care scăpase de rigorile legii, resurse îndeajuns de multe și istețime în propria-i persoană, pentru a forma trupe curajoase, călitate în luptă, iar asta fără să dispună de cele mai mărunte cunoștințe despre arta războiului, să inspire entuziasmul nobil al libertății unor suflete alterate de obișnuința jugului și să le insuflă ideea distribuirii egale a bunurilor și drepturilor unor oameni obișnuți să nu aibă nimic altceva decât ceea ce le-au lăsat stăpânii sau tiranii lor?”. Comentariul datorat jurnalistului de la „*Courier du Bas-Rhin*” față de îngrijorarea deosebită a oficialității habsburgice a însemnat, pe de o parte, o pledoarie convingătoare pentru dreptul unui popor apăsat de tiranie de a se ridica împotriva celor care îl asupresc, pe de altă parte, un veritabil avertisment și îndemn ferm adresat principilor de a efectua reformele imperios necesare pentru a evita izbucnirea unei revoluții în statele lor. Iată ce scria „*Courier du Bas-Rhin*” în ediția sa din 15 martie 1785: „Cum, oare? Lucrul este ușor de închipuit! Excesul de rău produce remediul, după cum excesul de tiranie își are scadența sa. Dragostea de libertate îi este înnăscută omului. Ea poate fi în ațipire pentru mii de ani, dar nu se stinge vreodată și nu-i trebuie decât o ocazie favorabilă pentru a se trezi. Și, din nefericire, atunci se manifestă cu simptome înspăimântătoare de necuviință, anarhie și cruzime. Această ocazie pare să fi venit pentru români, și se poate prezice, fără a te înșela, că mai devreme sau mai târziu va veni pentru toate popoarele care zac, asemenea lor, în jugul ignoranței, superstiției și sclaviei. Este o constatare pe care suveranii Europei nu ar trebui să o piardă din vedere vreo clipă, un adevăr de care vor trebui să țină seama mai bine și să mediteze mai bine asupra lui, anume că spiritul uman este, în general, copt pentru o revoluție, pentru o așezare mai egală a stării de lucruri, mai dreaptă și mai pe potrivă naturii sale. În loc să fie preocupați de creșterea lor spre exterior, este vremea ca suveranii să se ocupe în mod serios și fără întârziere doar de reformele pe care trebuie să le facă în țările lor, pentru a preveni tulburările interne de care sunt amenințați mai mulți dintre ei în mod inevitabil”.

Vom remarca faptul că, pe lângă epitetele obișnuite de care a avut parte Horea în știrile de presă din cele mai diferite ziare europene, din loc în loc și în funcție de nivelul de cultură al jurnalistului, el a fost comparat cu Herostrat, cel care în anul 356 î. Hr. îi dăduse foc templului din Efes al zeiței Diana pentru a-și face numele nemuritor. Mult mai aproape de zilele și problemele răscoalei românești din Transilvania și de liderul acesteia a fost comparația pe care a făcut-o un jurnalist de la „*Augspurgische Ordinar Postzeitung*” (nr. 37 din 12 februarie 1785) între Horia și Emelian Pugaciov, liderul răscoalei populare din Rusia, înfrânt în vara anul 1774, trădat și executat la 21 ianuarie 1775.

*

În ceea ce privește editarea știrilor de presă cuprinse în volumul de față, au fost îndreptate în mod tacit greșelile de tipar, respectiv cele de gramatică/ortografie, după cum au fost adăugate între paranteze pătrate întregirile necesare. Îndreptarea antroponimelor și toponimelor a fost semnalată prin note la finele fiecărei știri în parte.

Pentru a-i oferi cititorului o necesară cunoaștere a mediului în care au apărut știrile din publicațiile cuprinse în acest volum, am socotit necesar ca fiecare în parte să fie însoțită de un comentariu cât mai bine documentat

Deoarece întocmirea unui indice toponimic și antroponimic ar fi fost redundantă datorită unei anumite „standardizări” a știrilor, am renunțat la acesta.

București, în februarie 2023

COSTIN FENEȘAN

CUPRINS

Introducere.....		5–11
I.	„Karlsruher Zeitung”, Karlsruhe (1784–1785)	13–51
II.	„Münchner Zeitung”, München (1784–1785)	52–68
III.	„Augsburgische Ordinari Post-Zeitung”/„Augsburgische Extra-Zeitung”/„Blatt”, Augsburg (1784–1785).....	69–103
IV.	„Bayreuther Zeitung”, Bayreuth (1784–1785)	104–134
V.	„Neueste Weltbegebenheiten”, Kempten (1784)	135–137
VI.	„Courier du Bas-Rhin”, Kleve (Clèves) (1784–1785)	138–153
VII.	„Paderbornisches Intelligenzblatt”, Paderborn (1785)	154–160
VIII.	„Münsterisches Intelligenzblatt”, Münster (1784–1785)	161–166
IX.	„Kaiserliche Reichs-Ober-Post-Amts-Zeitung Zu Köln”, Köln (1785)	167–183
X.	„Lenouvellistepolitiqued’Allemagne”, Köln(1784–1785).....	184–192
XI.	„Mannheimer Zeitung”, Mannheim (1784–1785)	193–204
XII.	„Hessen-Darmstädtische privilegierte Land-Zeitung”, Darmstadt (1784–1785)	205–217
XIII.	„Frankfurter Staats-Ristretto”, Frankfurt am Main (1784–1785)	218–244
XIV.	„Langensalzisches Wochenblatt”, Langensalza(1784–1785).....	245–250
XV.	„WeimarischewöchentlicheAnzeigen”, Weimar(1784–1785)....	251–257
XVI.	„Stralsundische Zeitung”, Stralsund (1784–1785)	258–282
XVII.	„Schlesische privilegierte Zeitung”, Breslau (Wrocław) (1784–1785)	283–298
XVIII.	„Laibacher Zeitung”, Laibach (Ljubljana) (1784–1785)	299–304
XIX.	„St. Petersburgische Zeitung”, Sankt Petersburg (1784–1785).....	305–312
XX.	„Nouvelles extraordinaires de divers endroits”, Leiden (Leyde) (1784–1785).....	313–333
Ilustrații		335–362